

Från en tur till Ragunda och utför Indalsälven.

(Utdrag ur en något längre reseskildring.)

Från Bräcke gå vi nordostvärt genom Östligaste delen af Jämtland. Landskapet är här ödsligt men styckevis visst icke fult. Karaktäristiskt är en hel mängd småsjöar, hvilkas stränder stiga uppåt i skogshöjder eller grå bergknallar, och, när vattnet skymtar, lönar det sig att hålla utkik efter vackra strandpartier. Dock kan icke förnekas, att dessemellan ligga tämligen enformiga sträckor, be vuxna med — huggen skog. Sitt vänster strax före Håsjö, ty den beryktade klockstapeln kommer före stationen. Det gamla träkapellet invid ser ännu märkvärdigare ut, ytterst torftigt till det yttre, hvilket ju icke hindrar, att det därinne kan vara i hög grad stämningsfullt, såsom man sagt mig. Efter Håsjö ser trakten just inte särskildt intressant ut, men sitt kvar vänster och haf ögonen klara en stund före Ragunda, ty det lönar sig, det vill jag lofva. Du tröttnar, men se, se där! Det är, som om ett förhänge refs itu, och i ett nu har du åter en tafla framför dig, härlig att skåda. Det är en ny älfdal, ännu skönare än de förra. Det är Indalsälvens dal, af hvilken du här får se en glimt men ej heller mer, ty den sköna drar åter slöjan för sitt anlete. Men du glömm ej denna glimt! Allra minst, om du farit hela morgonen i »regn och dimba», och så solen bröt fram just nu, belysande dessa höjdslutningar med alla deras skiftningar ned mot ravinen, där du anar älven själf. Nej, en glimt får ej vara nog. Framåt, in i den skönas tjäll måste vi!

Vi stiga alltså af vid Ragunda station. Höglund efterfrågas och skjutsar (7 km, 1/2 timme; 1 kr. person) till Ragunda brunn i brunnens vurst. Märkvärdigt ful och tråkig väg! Hvad vill detta säga? Hvar är den sköna? — Åh: samma metod med ett förhänge. Härligt! »Dalen svøbt i guld och blomsterflor!» Kan du, så stränga din lyra och sjung!

Skjutsen stannar framför »hotellet» vid *Hammaren*, d.v.s. byn på södra sidan om älven, midt emot »kyrkslätten», endast ett par stenkast från den väldiga *Hammarsforsen* själf. Ut i »hotellet» ha vi centrum, officiellt och socialt taget, för »*Ragunda vattenkuranstalt och hälsokälla*«, d.v.s. brunnsintendentens mottagningsrum och bostad samt vidare brunnsrestaurant och societetslokal, däremot icke ett hotell i mening af »rum for resande». Rum få vi söka oss på annat håll. Brunnsgästerna bo i allmänhet här och där i de välbyggda gårdar, som skymta mellan träden strax bredvid. Ett par »villor» finnas, och flera äro tillämnade i de vackra dungarne i omgifningen. För längre uppehåll är det bäst att på förhand beställa rum hos badkamreraren (pris 2,50 - 6 kr. pr person i veckan). Tillfälliga besökande pläga taga in hos handlanden A. HASSELHUHN strax bredvid badhuset och finna där utmärkt hållna rum till ett pris af 1,75 för dygn, städning etc. inberäknadt. Brunnsrestaurationen är af utmärktaste slag; kostnaden för dag är 1,25-2 kr., för tillfällig besökande något dyrare.

Ragunda vattenkuranstalt hör hvarken till de stora eller fashionabla och vill nog hvarken bli det ena eller det andra. Det är en fridlyst »vrå bland bergen», där man kan få vara i fred, andas ren och lätt höglandsluft och njuta fritt i naturens sköte. Där kan man ock få sin hälsa skött på bästa sätt. Intendenten är en ung professor från Upsala, hvars blotta blick gör en riktigt godt i själen. Men han har ock andra valgörande hjälpmedel: ett nytt, rymligt badhus, en god järnkälla och tvenne dugande underläkare. — Brunnen är anlagd af traktens burgna befolkning, mest allmoge, och räknar största antalet af sina besökare, hvilka uppgå till mellan 2- och 300, ur deras och kringboende ståndsbröders led. Dessutom träffar man här folk från de närmaste norrlandsstäderna och slutligen en och annan trupp, af sörlänningar som hittat hit och trivas här väl. Och hur vore det möjligt annat för dem, som söka just de goda gåfvor, som denna trefna brunn kan gifva?

Men skyndom ut att taga trakten i närmare ögonsikte! Hit kommer man sannerligen inte för att sitta inne. Hör, hvilken mystisk, storslagen musik, som hela

tiden ljuder i våra öron och lockar oss ut. Det är forsens musik; här är det den, som är tongifvande. Inte behöfver man heller gå många steg från dungarne kring brunnen för att se, se alla detaljerna i den vackra tafla, som så hastigt skymtade fram i morgse. Se här! Se och njut! Älfven, forsen, alfbrinkarne, kyrkbyn på andra sidan, bergen! Hvert skola vi gå först? Åh, forsen drar nog starkast, dess brus bevingar våra steg - - -

För att få en öfverblick öfver nejden går man lämpligast upp på *Prästberget*, som, beläget på norra älvsidan, begränsar utsikten mot öster. Vägen dit tar omkring en half timme och är ytterst lätt att hitta. Man går öfver älfven på landsvägsbron, äntrar upp för älfbrinken midt emot, där vägen skär sig uppåt i ungf. 45° vinkel, tar kurs på nya kyrkan och sedan på prästgården, dyker in i skogsbacken därbakom, håller litet åt höger och är framme, innan man vet ordet af. Bänkar utmärka platsen. Man blir nästan förvånad att få så pass vidsträckt utsikt efter ej längre stigning uppåt. — Se här! Nedanför oss, åt nordväst, ha vi en långsträckt dalkittel, milslång kanske och vid pass halfmilabred. Rundtomkring såsom infattning skogiga höjder i växlande våglinier. Där längst upp i nordväst förtona de sig mot horisonten i nyanser af mörkare eller ljusare blått. Närmare skjuta andra fram i mörkgrön barrskogsfärg, här och där med strimmor eller stänk af ljus löfträdsgrönt. Redan där längst bort ser man åsarne sänka sig som i uddar och möta hvarandra sicksacklikt, och man anar, hur de famna älfven mellan sig på djupet. Och se där litet närmare en ljus silfverglimt i det gröna, och så skjuter hon fram förbi en udde i hela sin glans för att sedan alltjämt förblifva hela taflans—inte precis »medelpunkt» men den »axel», omkring hvilken det hela rör sig—och som rör sig ständigt midt igenom det hela. Kring gröna uddar slingrar hon sig fram som ett silfverband, i S-lika bukter, smalare där, bredare här, än med en liten sandkantad vik, än med en holmunge, och så just i en krök kastar hon sig utför Hammarsforsens -15-meters stup. Och sedan återbärar och nya krokar mellan uddar och bankar och under landsvägsbron, tills hon, nu på nära håll mera grön, försvinner mellan träden brant nedom vara fötter. — Något närmare oss än midten af taflan draga höjderna ihop sig från båda sidor och nå nästan ända fram till älfven, som härigenom kommer att passera liksom en väldig port. Och som portstolpar stå två grå och grönskäggiga jättar, Rasaberget på norra sidan och Vattaberget på den södra, båda med mycket karaktäristiska drag. Landet bortom denna port ter sig från vår nuvarande ståndpunkt mer som en »aningens värld», men hitom den ha vi i klara drag Ragundabygden lifslevande. I midten, som sagdt, älfven som det mest lifgifvande elementet. Stränderna höja sig här nedom forsen till tvärbranta brinkar af ansenlig höjd, på några ställen med tendens till ni-pa-bildning, och vid brinkarnes rand vidtager omedelbart den betydliga odlade högplatån med åker och äng och välbyggda byar inom löfträdsram. Där på andra sidan lyser den hvita kvarnbyggningen på klippan, som skjuter ut i forsen och strax bredvid tvåvåningshusen på Hammaren, handelsbod och allt hvad det är, och längre upp i det gröna: hotellet och de andra brunnshusen och byar och gårdar längre bort. Och har på norra (eller rättare nordöstra) sidan högt belägen den ståtliga hvita kyrkan, hvars korsprydda torn skimrar som en fyrbak för hela dalen, då solen bryter fram mellan molnen. Och anda ute på brinken synes mellan gamla träd det höga Spetsiga taket af den lilla kyrkan från 1300-talet, nu endast ett vördnadsbjudande minne. Och så ha vi prästgården, storbyggd men ytterst enkel, och »kyrkslättens» alla gårdar o.s.v. — Hvilket sceneri med alla dessa terrängskiftningar från älfvens yta upp genom brinkarne, mellan gården och gårdar och ända upp på bergjättarnes hjässor! Är det icke något att måla, det här? Se, just nu, när solen bröt fram igen!

Mest draga dock älfven och forsen; till dem återvänder blicken helst. Och så följer den älfvens krokar uppför allt längre och fördjupar sig bland uddarne och åsarne där i fjärran — i »*aningens värld*». Ja, det är just ett land för aningen, detta. Skön är taflan vid våra fötter, men blicken vill icke låta sig bindas därvid, den

manas vidare, in i det okända — — Det sägs, att detta ock är ett längtans land, där man lär sig förstå ARNES:

»Skal jeg da aldrig, aldrig naa
Over de høje fjelde — —»

Här är skönt, här är godt, och ändå kan längtan kanske just här bli lång och varm. Och är inte det en lycka? Är det inte en skatt just att kunna längta, »over de høje fjelde», till ett ändå långt skönare land? — — Åh, se solglimten där på det hvita kyrktornet och dess gyllene kors! —

Men hur kommo vi upp på Prästberget? Vi voro ju på väg till forsen. Ja, visst kilade vi dit först, men så ville jag, att vi skulle ha en öfverblick öfver det hela för att orientera oss riktigt; sedan komma vi lättare till rätta med alla detaljerna.

Till forsen komma vi nog ändå mer än en gång om dagen, och den förtjänar det. Öfver kvarngården på södra sidan kommer man ut på en bro öfver kvarnrännan, och där står t.o.m. en bänk just vid »forshufvudets» kant. Vattnet rusar här förbi alldeles tätt intill, så att man skulle kunna doppa foten i det, om det vore rådligt, men det är kanske klokare att bemanna sig mot forsens magiskt attraherande tjuskraft och hålla sig på lämpligt afstånd. Friskt stänk torde nog bestånds ändå.— Hammarforsens är för »sörlänningens» öra ett mindre egentligt namn, ty detta är ett fall. Älfven störtar sig väl icke lodrätt, niagaralikt men ändå så godt som på en gång de 15 meterna ned i djupet. Se, hvilka väldiga kaskader och stridiga ådror, framvingade af klippbottens klyftor och åsar, ständigt i ursinnig kamp med hvarandra. Och se, med hvilken force timmerstockarne slungas utför, som om de vore bara tändstickor. På kvällen vid solnedgång kan man ofta få se de vackraste regnbågar blänka fram i den oupphörligt skiftande skumslöjan öfver fallet. — Man kan ock taga forsen i betraktande från motsatta strandens klippor hvilket ger nya synpunkter. Förargligt vore, om älfven just då skulle ta sig ny väg ännu en gång, norr om detta strandparti, på hvilket företag den nästan förmodas fundera. (Angående Hammarforsens födelse 1796, »Döda fallet», Ragunda botten m.m. se handboken sid. 126.)

Vid nedre forsändan kan man ock få se laxarne utföra sina ifriga forceringsförsök och göra präktiga kast, men upp komma de ändå inte här. Jo, det vill säga: upp komma de nog, fast på ett annat vis, ty laxnoten dras om kvällarne i viken strax nedanför och det med framgång.

En utmärkt utsikt öfver forsen och dess omgifningar vinnes ock på landsvägsbron öfver älfven — eller »ån», som folket säger, ett bösshåll längre ned. Men gå försiktigt på den för all del och kom ihåg, att det är strängt förbjudet att »marschera däröfver i trupp», eller »köra annorledes än i gående». Den darrar nog af rörelse under dina fötter ändå, och, för hvar gång en timmerstock råkar törna mot en af pelarne, hoppar den riktigt till. Men var lugn, den håller väl i dag liksom i går. Snart skall emellertid en ny bro af järn slås ofvanför forsen, och då blir den här väl skänkt till Nordiska Museet. Utsikten är i alla fall vacker. Och så kan man äfven få bevittna en annan för en sörlänning ovanlig företeelse. Timmerstockarne, som komma drifvande med strömmen, tyckas begagna sig af t.o.m. den lindrigaste förevändning för att hänga upp sig på ett par af de här bropelarne. Först kommer en och lägger sig emot och, fastän han tyckes ligga lika osäkert och obekvämt som en beväring på en häfplanka, så ligger han ändå kvar, obeslutsam, som det tycks, åt hvilken sida han skall hoppa af. Inom kort kommer så en till löpandes och lägger sig i kors öfver den första. Och sedan är det ungefär som med stockholmarna på Norrbro: de, som komma efter, skola nästan alla dit och titta, och så bli de hängande, de med, till dess på några minuter klungan växt till en 20—30—40 stycken. Här ha vi nu i förminskad skala en sådan där timmerknut, som kan höra till de svåraste och farligaste hindren vid storflotningen om försomrarne. Men månne bron tål vid det här? Hur skall hon kunna motstå så mycket påtryckning, hon, som har så klen underbyggnad? Se, hur vattnet fräser

mot knuten. Kanske det är bäst, att vi »avancera bakåt» i tid? Åhnej, från vaktkojan på stranden nalkas tre man, som hvar och en »händelsevis ha en båtshake på sig.. De ha just till uppgift att hålla utkik efter sådana här knutar och befria bron från allt obehörigt påhäng. Lugnt svänga de sig öfver broräcket, klättra ned längs pelaren och ut på bråten. Och nu går det löst på timren med »käxor» (båtshakarne) och spett. Där kom det genast fart i ett par öfverliggare. Men nu har den oinvigde åskådaren något att lära, ty där han minst skulle väntat, där det ser allra omöjligast ut, just mot ett par af de svårast inklämda stockarne närmast pelaren, rikta flottningskarlarne sitt egentliga angrepp, obekymrade om, att alla de andra ligga öfver och trycka på och nya komma till under tiden. Spetten ta kraftiga tag, skenbart utan mycken effekt— men, se där gick dock en af de värsta lös — några väl uttänkta och applicerade vrickningar till — och — hela knuten gör en sväng, lossnar och går i drift. Karlarne äntra hastigt upp på bropelarens järnband: »klart är det!» — Jo, jo men, det båtar föga att plocka och peta hit och dit på ytan; vid själfva roten skall det onda angripas.

Gå vi nu upp till *gamla kyrkan* här på branten? Det är märkvärdigt, hvilken vegetation här råder i ängsmarkerna. Hvilket öfverflöd af saftigt gräs af alla möjliga arter, och hvilken rikedom af olika blomster! Hvar får man söderut se en sluttning så skimrande i olika ängsblommors prakt som denna? Allra rikast florerar prestkragen; han tycks vara Jämtlands särskilda nationalblomster liksom Japans. Bland blomstren må ock särskildt nämnas en liten blyg och täck norrlandstös, åkerbäret, *Rubus arcticus*, hvars blommor äro en prydnad för markerna, och hvars bär hafva något af nordanskogens arom i sig. — Sommaren är häruppe kortare, men så är han i stället dess mer koncentrerad. Växter, som nere i Mälardalen nå sin högsta utveckling på skilda tider, blomma här samtidigt; det är det, som gör taflan så rik. Äfven lär jordmånen bli särskildt kraftig, tack vare alla dessa fjällbäckar, som sila ned längs bergens sidor och taga förträffligt gödande mineralämnen med sig. — Se äfven på den odlade marken. Klöfvern räcker till knäs, och gräset till höfterna — och det samtidigt med missväxten i Upland. Men om man också häruppe gör af sin jord, hvad man kunde, det blir en annan fråga. Resande landtmän från sydliga landskap, där man af vana eller tvång lägger all möjlig energi i sitt landtbruk, skaka har på hufvudet under bedröfliga gester öfver, huru litet man tillgodogör sig den odlingsbara jordens skatter häruppe. Och orsaken är ju känd. Skogarne ha gifvit en mera lättvunnen inkomst.

Vi voro ju på väg till gamla kyrkan. Genom att vända sig till kyrkvaktarn kan man få komma in, men är man rädd för alltför mycken ciceronvänlighet och hellre ensam med sina tankar och fantasier i gamla minnens tempelgård, kan man ock reda sig tämligen bra på egen hand. På östra sidan just vid koret finnes ett fönster utan rutor, genom hvilket man visserligen inte kan (eller bör) krypa in, men dock kan få en ganska god föreställning om både det hela och detaljerna. Af mesta intresse är altaret med dess ålderdomliga sniderier och groft skurna bilder, svagt skimrande i reminiscenserna af en primitiv färgläggning och förgyllning. Ett moderniseradt skönhetssinne från i dag lär väl finna dessa helgon och änglar »förskräckliga», men tänk ändå, med hvilken rörelse barnafromhetens öga hvilat på dem under generation efter generation. De hafva fyllt sin mission — liksom kung David, träsnittet i den unge VIKTOR RYDBERGS psalmbok, så varmt besjunget af skalden.

Den stora nya kyrkan, som på afstånd pryder sin plats i dalen så väl, är mindre intressant på nära håll och invärtes. Ljus och rymlig är hon, men saknar såväl i den större arkitekturen som i inredningsdetaljerna både den verkliga skönhetens och den okonstlade naivitets stämningsfullhet.

Vi hafva redan nämnt de två jättarne, Rasaberget och Vattaberget, som hålla vakt på hvar sin sida af älfven och som i hög grad bidraga att gifva trakten dess egendomliga prägel. Det förras namn anger ett drag hos dess natur; också bär det

syn för sägen, ty en lång, grå, trådlös strimma nästan från hjässan till fotabjellet sticker alltid i ögonen och påminner om ett af de sista rasen.

Vattabergets namn låter mera mystiskt; också ser det ganska mystiskt ut med sina höga, stupande, otillgängliga sidor. Men männ' tro det inte just därför också har något icke så litet lockande öfver sig? Det vore allt bra roligt att komma upp dit en gång och se, hur dalen tar sig ut från nejdens högsta punkt. Eller hur? Nåväl, bestigningen är möjlig, ja t.o.m. jämförelsevis lätt för den, som blott har goda krafter och ett tämligen svindelfritt hufvud. Vägvisare torde nog kunna erhållas, men det kan ock gå mycket bra utan och skulle då gå till ungefär så här: Stadiga skodon anläggas, och fruntimren fästa upp sina klädningar tillräckligt för att kunna röra sig obehindradt och ta duktiga steg. Kikare medtages, och hvad man eljes kan vilja ha med på toppen, stufvas, så att händerna förblifva fria. — Emedan bestigningen måste ske från södra sidan, den från älven vända, måste vi först göra en kringgående rörelse, så att vi kunna ta hans jättelika höghet i ryggen. Aftåga därför på landsvägen söderut från brunnen och taga snart af åt höger-väster på körvägen till Böle, som synbarligen leder till bergets baksida. Samma väg följes mellan åkergården och förbi gårdar, till dess den genom en grind kommer in i den skogsmark, som här omger bergets fot. Vägen höjer sig och till höger därom vidtager omedelbart en tufvig ängsbit, i ostlig riktning genomlupen af en liten bäck. Efter något hundratal steg synes en mindre skogsväg vinkelrätt taga af åt höger-norr ned mot denna bäck' som korsas. Följ nämnda väg, som sedan höjer sig upp i ett skogsbryn och böjer om åt vänster-väster. Håll utkik åt höger, så upptäckes tämligen snart på denna sida en smal men tydligt upptrampad gångstig, som dyker in i skogen i sned, nordvästlig riktning. Denna stig för utan afvägar fram till bergets fot. På ett och annat ställe synas röda bleckor anbragta på vidstående stammar. Berget skymtar stundom fram. Vid dess fot fortsätter stigen genom ett stenröse på tillrättalagda block fram till själfva slutningen och stiger sedan brant uppåt med dragning åt vänster-väster. Nu gäller att se sig väl för och taga stadiga steg. Säkert öga, säker hand, säker fot! Undvik lösa tufvor och lösa stenar! Återfinnandet af vägens rätta sträckning liksom ock uppstigningen underlättas af en serie långa ledstänger, här och där spikade vid trädstammar i skrefvorna. Pröfva stängens hållfasthet, innan den användes! På ett par ställen äro anbrakta korta stegar. De äro uppsatta af en hedersman vid namn JAKOB och kallas därför »Jakobs stegar». — Nedstigandet skall utan tvifvel underlättas, om man då och då under uppstigningen gör halt och granskar den sist tillryggalagda bitens fysiologi, sedd uppifrån, hvilket naturligtvis förutsätter nyss nämnda nödiga svindelfrihet.— Man kommer till slut upp på en skogbeväxt platå men är ännu icke riktigt framme. Stigen grenar sig här något otydligt åt tre håll. Strax till höger står en tät dunge af stora granar; dit in skall man. I en af granstammarna finner man en röd blecka, som betecknar rätta vägen, hvilken nu drar sig alltmer åt öster under jämförelsevis lindrig stigning längs bergets här uppe mindre branta sida. Liknande bleckor återfinnas då och då i de följande träden. — Nu vidgar sig utsikten öfver dalen, och man når snart lämningarna af en valborgsmäsoeld i en skrefva omedelbart ofvanför bergets tvärbranta ostsida. Stig ej för nära kanten! Efter att hafva äntrat ännu några steg uppåt, finner man åter en dylik eldplats och — är framme. Är det icke härligt att vara häruppe? Man har nu en vidsträckt utsikt öfver Ragundadalen i nordostlig till sydostlig riktning och igenkänner de förut sedda detaljerna. Rättvisan torde dock kräfva det erkännandet, att utsikten från det lägre Prästberget, ehuru icke så fri, dock är vackrare till sina detaljer, särskildt beträffande Hammarsforsen, där sedd rätt framifrån, samt älvens öfre partier. (Men jag bör äfven erkänna, att en hastigt framdrifvande regntjocka för mig nog förtog en stor del af Vattabergets utsiktens särskilda företräden). Huru härmed än må vara, Vattabergets topp skall nog i alla händelser utöfva sin lockande dragning på hvarje natur- och idrottsälskande sinne.

Om man fortsätter den till Vattaberget använda byvägen vidare ungefär en mil fram genom skogen, hela vägen rikt Linnæaprydd, når man Böle by och har från väglutningen mellan dess första gårdar en vacker utsikt öfver älfven och de nedre af de »praktfulla» Krångedeforsarne (se handboken sid. 158). Ytterligare ett stycke på andra sidan byn får man från krönet af en backe ånyo fri utsikt öfver älfven och ser nu några af de öfre forsarne i utmärkt vacker terrassformig anordning.

För att få se samma forsar på nära håll måste man välja landsvägen norr om älfven och bör då fortsätta fram till det branta *Stadsberget* vid Gesundsjön. Turen är $2\frac{1}{4}$ mil lång. Skjuts kan erhållas från brunnen till 3 kr. person.

En annan ordinarie utflykt från Ragunda är den till »*Döda fallet*» (handboken sid. 126). Sker lämpligen genom rodd utför älfven, hvilket tar $\frac{1}{2}$ timme. Åtterodd uppför kräfver $1\frac{1}{2}$. Ackordera! För återfärden kan man ock beställa skjuts från brunnen (pris 2 kr. person).

Vid brunnen kan ock erhållas anvisning på turer upp till närbelägna fåbodar, där bl.a. laxöringfiske i fjällsjöarna står till buds. Om jakttillfällena vet jag däremot föga. Älg fins det förstås, när den tiden är; ja han lär visst få veta, att han lefver, äfven »när den tiden inte är». Det tycks nämligen anses såsom ett oundgängligt moment i hundarnes uppfostran att spåra älg på snön. — En och annan »bjån» (björn) lär ock gå och lunka här i bergen. Härom året hade man sett en äta lingo på Vattaberget. Det var bara en »vanlig», oförarglig nalle, ingen »slagbjörn». Folket skiljer nämligen bestämdt mellan vanlig »bjån» och »slagbjån». Den förre sägs vara mindre till växten, mörkbrun, lefver blott af vegetabilier och gör ingen något för när, om han ej blir retad. Den senare är storväxt, rödhårig och argsint, slår »kuan» (korna) och är inte god att råka ut för för en ann' heller.

Ja, det var Ragúnda (obs.: inte Rágunda), sådant jag kom underfund därmed under fyra julidagar, då regnet var mycket. Mycket mer fanns nog att se, än jag då hann med, mycket mer att berätta, än jag nu hinner med. Far dit och se och njut, du, som vill och kan få, och berätta sedan bättre för oss!

Gäller så att fara dädan igen. Då är att märka, att den som väl är i dessa trakter, står på tröskeln till något af de vackraste, som finns i hela Sveriges rike. Då är väl skäl att taga steget fullt ut, om man blott kan, förstås. Med andra ord: far om möjligt inte hem utan att ha sett Indalsälvens nedre lopp, turistleden från Utanede till Sundsvall. Du ångrar helt säkert inte den färden. Den kan på flera sätt anbringas i en resa söderut (och norrut med förstås). Turen tar en hel dag. Man kan sedan ligga i Sundsvall öfver natten och följande dag resa antingen per järnväg till Ånge, längs Ljungans dal, och därifrån söderut med ordinarie tåget—eller ock per ångbåt till Stockholm (eller mellanliggande orter).*)

Vi åsyfta här en enkel »resa utför», verkligen en sådan af bästa art. Men innan den företages, bör man vara säker om, att ångbåtarna verkligen gå. Det händer nämligen, att deras turer inställas för 3 dagar för pannornas rengörning. Anslag därom uppslås då vid Bispgårdens järnvägsstation, där alltså säkert besked kan erhållas på förhand.— Hela vägen från Ragunda till Sundsvall är så väl beskrifven i handboken, att endast en och annan notis, ett och annat intryck är att tillägga. Den första biten på järnväg till Bispgården är synnerligen vacker med sina särdeles intressanta detaljer: »Ragunda bottnar», passagen öfver älfven, »Döda fallet». Vid Bispgården beställes -

---

*) Under vissa förhållanden kan man redan första dagens kväll hinna med på en sydgående båt. Handboken meddelar, att »man söckendagar kan landstiga vid Svedje (d.v.s. då endast $\frac{1}{4}$ af älfjärden återstår) och gå till Vifsta varf (3 km), hvarifrån ångare går till Sundsvall, inträffande där strax före Stockholmsbåtens afgang». Ångbåtskommissionären JOACHIMSSON i Sundsvall har meddelat ett annat sätt: man beställer på förhand

genom bref till handlanden ERICSSON vid Vifstavarf skjuts från Bergsforsen till Vifstavarf och hinner då till ångaren Timrå, som i tillräcklig tid är inne i Sundsvall. Men märk väl: båda sätten duga endast under den förutsättning, att de två öfre Indalsångarne kunna gå utför älven med normal fart. Är vattenståndet lågt, kan i s. ångaren Indalen blifva så försenad, att hvarje experiment med ginvägar måste misslyckas. Innan man besluter sig för ginvägs tagande till Stockholmsbåten, bör man således hafva klarhet angående dess effektivitet för tillfället' hvilket torde kunna vinnas genom förfrågan en eller annan dag i förväg hos nämde ångbåtskommissionär. Sommaren 1895 fanns ock två dagar i veckan den utvägen att fortsätta från Sundsvall kl. 11 e.m. med nattbåt («Väddö kanal» eller «Köpmanholmen») till följande kuststäder och Stockholm, en långsammare trade, hvars framtida bibehållande ansågs osäker; den kräde intet tagande af ginväg från älven.

- först skjuts till Utanede vid älven (2 kr. person); sedan har man tid till ett kort besök vid »nipan», hvilket lönar sig väl, fastän ditvägen längs en åkerren är lerig. Åkturen till Utanede ($1\frac{1}{3}$ mil) erbjuder ock vackra taflor, i.s. mot slutet. Vid byarne synas kolossala hässjor stiga till väders till två våningars höjd. »En finnhäss», förklarar skjutspojken. De äro här afsedda för kornet, som så sitter fredadt för — korna.

Och så bär det vid Edset åter ned till älven, just där den fräser i Utanedeforsen. Ångbåtens ordinarie tilläggsplats är vid öfre ändan af forsen, men vid därvarande brygga speja vi kanske förgäfvos efter någon båt. Saken är den, att hon vid lågt vattenstånd ej kan gå uppför forsen utan ligger då kvar vid en brygga strax nedanför. Promenaden dit ned är lätt och charmant under en statlig triumfbåge från kungabesöket 1894, nu val rödtorkad, och längs en plankbana, omgifven af barrierer och å ömse sidor prydd af flaggstängers mångfald. Och vid nedre bryggan väntar mycket riktigt den präktiga flodångaren Liden, liten till växten men stark och vig som en lax, fin och prydlig. Vi embarkera alltså, glada att nu stå vid början till denna flodfärd, hvars rykte börjat spridas alltmer öfver land och rike. (Obs. betydande biljettrabatt ombord, 3,75 i st. för 5 kr., för medlemmar af S.T.F., ehuru detta ej är angifvet i föreningens cirkulär.)

Se forsen skummar strax ofvanför, och strömmen är strid, full af kraft älven här, mellan steniga stränder, och skogen står tät och mörk ända ned till vattnet. Nu kastas förtöjningarna loss och — ögonblickligen fattas båten af strömmen och drifver utför med aktern först. Det börjar gå med fart. Märkvärdigt! Skola vi sacka så här hela — —? Åh, var lugn! Kaptenen känner sin båt och sitt farvatten. Några sekunder till. Se nu, hon svänger rundt som i en dans; »full fart», den starka maskinen börjar gå hastigt som en feberpuls. Hela båten sviktar, går i vågor som ett smidigt spö. Mår hon illa, har hon frossbrytningar? Nej, allt annat. Hon spritter. af levnadslust och spänner alla sina stålmuskler, ty det gäller kamp med älven. Den ville gerna ha henne till lekball, men nej, hon skall ha öfvertaget och själf välja sin väg—och hon segrar med glans.

Men lyft nu blicken och se ut, om styrbord, om babord, för öfver, ty nu börjas något, som — — Ja, hvar äro nu mina starka uttryck? De ha visst gått åt redan i Ragunda, men om någonsin kunde de behövas nu. Åh, det skulle knappt löna sig att försöka. —Älven, smal och strid, i bukter hit, i bukter dit, tätt inklämd mellan tornande, skogiga höjder. Där växa höjderna tillsammans; älven tycks tvärstanna mot den gröna väggen, ingen utväg finnes — men hon kastar sig åt sidan i ett nytt pass, rundt en udde, är åter fri och skummar af förtjusning. I detsamma är utsikten förbytt: nya, stupande höjder, nya gröna terrasser, nya uddar. Se på berget der framme med dess egendomliga konturer; se den där skiftningen igen mellan mörkgrönt och ljusgrönt, löfträd, som äta sig in och lifva upp taflan, på samma gång som de förstora timmerskogen; se solbelysningen öfver åsen där till höger! Nej, se här, se bäcken, som hoppar ned utför älfbrinken. Och ångbåten, hör den snor som en fisk, än i midten, än tätt vid vänstra brädden, nu helt tvärt öfver till den högra, nu tätt kring en udde, i en lång krok in i en vik. Så nyckfull! Jo, vackert! En meter på sidan om rätta fåran, och den hade kanske fått bottnen inslagen — t. ex.

just af den stenen, som sticker upp ur botten där! Här vill till att veta vägen och kunna manövrera.

— Slutligen en odling, en by, ensam här på branten, den första under vår färd. Båten skall lägga till. Hvar är bryggan? Finns ingen! Blott några sammanlänkade stockar, förtöjda vid strandbrädden. Båten styr intill med fören, och genast svänges den rundt af strömmen, så att aktern är nedåt igen. Och så ut och rundt till ny snabblopning mellan dessa stränder, ständigt växlande, alltid sköna. Men hvad båtär min skildring; du får ändå på långt när ej den rätta föreställningen om detta. Du måste se det själf, se det med ögonen och med hela hjärtat. I handboken finnas alla märkvärdigheterna skildrade i rad, men den rätta stämningen, den finnes endast här på älven själf. Hvar äro vi? Äro vi ej förflyttade till något af vår barndoms sagoland? Ack, det är — som skalden sjunger — som

— »förde leden

vandringsmannen bort till någon sagoängd,
enslig kvarn vid, forsen mossigt bo på sveden,
sjö och strand förtälja äfventyr i mängd,
klippan, där hon öfver däliden står på stup»,
timmerflottarns sång från furumoens djup —
Här »ur trälbesty
fantasiens flyr
åter bort till sina gryningsäfventyr,
lyckas då ibland
lossa sina band,
återse sin barndoms underland». *)

Vakna till verkligheten igen, passagerare! Efter 2 timmars färd äro vi nu vid Lidens färja där vi skola byta om båt. Taga alltså afsked af denne smidige fisk och dess hyggliche kaptén. Under väntan på nästa ångare, Indalen, hafva vi tid att äntra upp till kyrkruinen här på branten, gammal som den vid Ragunda och i samma stil. Men hvarför ruin? Här synas spår af väggmålningar, och ligga strödda fragment af inredningen, allt skyddslöst öfverlämnadt åt tidens och vandalismens härjningar. Finnes ingen i Liden med någon pietet för ett minnesmärke, för en gammal kyrka, som i känslan af, hvad hon varit under fyra sekel, vill och kan vidtaga de första, enklaste åtgärderna för att freda och skydda henne mot totalt förfall?

Ungdomar, det finns alldeles fullt med smultron i grässlutningen till vänster om uppvägen.

Men hvad är det för underligt ljud, som hörs? Pam-pam-pam! Nere på älven är det. Nej, se hvilket sagans troll! En stor hvit anka med ett kvarnhjul bak? Åh, skäms, det är »den prydlike flodångaren Indalen, byggd efter amerikanskt mönster». Det är just detta pam-pam, som »hädanefters skall blifva var musik». Båten befinnes i själfva verket ändamålsenlig och bekväm. Det är middagsdags, men frukta ej att instängd i en salong förlora utsikten. Middagen serveras på öfverdäcket, och äfven matsedeln tycks vara inne i den rätta stämningen: lax, hjortron, smultron.

Och så fortsättes färden. Under timme efter timme åter samma hänförende taflor. Bland detaljerna särskildt berömd är timmersläppningen i »Glimå-rännan», hvarom se handbokens målande beskrifning. Under de nedre milen vidgar sig älven, blir bredare och grundare; det visar sig, hur väl ångaren är afpassad efter förhållandena, då den måste leta sig fram mellan bankarne på några få fots vatten. Strändernas odling tilltar. Landskapet säges här börja påminna om det vid Ångermanälven, mindre vildt än det för Indalsälven rent typiska. Hvilken af de två systrarne vinner priset? »Indalsälven», säga ett par turister, som nyss farit uppför den andra. Och det påstås att Indalsälven t.o.m. lugnt kan täfla med kontinentens mest berömda floder. »Ta bort riddarborgarne vid Rhen», säger en berest man ombord, »och säg, hvem som i sig själf är skönast, den med sina brunstekta

*) Efter VIKTOR RYDBERG

vinberg eller den här mellan sina gröna skogshöjder? Valet blir ej svårt». — »Och om man tänker på vattnet, hvar fins i en tysk flod maken till detta klara vatten, som man ser stenarne på botten igenom. Det klara vattnet hörde till hvad som mest förvånade ärkehertiginnan STEPHANIE, då hon for här?» — »Jo», svarade kaptenen henne, »det här är inte »die sohöne, blaue Donau», det; här inte». — En ny detalj i taflan är de stora timmerflottarne, som drifva utför, mödosamt styrda under knog vid väldiga åror framtill och baktill.

Tre timmars färd har slutligen fört oss till Bergeforsen, som är ett märkligt ställe ej blott genom sin fors och sin ståtliga bro utan än mer såsom slutpunkten för den älfnatur, vi 3 hittills lärt känna och beundra. Här taga vi afsked ej blott; af ångaren Indalen utan af den Indalsälf, vi följt ända från Ragunda, den ständigt föränderliga, forsyllda, mystiska mellan »vildsköna» stränder, ty här nedanom har den en helt annan natur. Ett tack i afskedets stund! Och ännu ett erkännande, att vår beskrifning alls icke kunnat göra dig rättvisa, sköna älf. Ett är visst, vi hafva lärt känna dig såsom ett af vårt fosterlands allra skönaste smycken, värdt vår stolthet, vår kärlek, värdt att längtas till af hvarje svensk, som fått sinne för naturens härligheter, värdt att ses och aldrig glömmas.

Färden fortsättes å skärgårdsångaren Turisten, nu på en bred flodyta mellan jämförelsevis låga, odlade stränder. Har vårt intresse förut varit upptaget af naturen i all dess ursprunglighet, fånglas det nu nästan uteslutande af de i starkt crescendo tilltagande uttrycken för den mest intensiva industri. Timmer, timmer, timmer; bommar, bommar, bommar; såg vid såg vid såg vid såg! Ännu dock en tanke åt naturen, åt älfvens vackra deltaland med uppslammade, nybildade holmar, där botanisten studerar en ny vegetations gradvisa uppkommande och förändringar.

Utkomna på Stora Sågfjärden —nej, förlåt, den hette visst Kringelfjärden — få vi af kaptenen, ytterst vänlig såsom alla på denna led, låna en karta öfver sågverken, hvilket är för väl, ty det började just gå kring-kring i våra hufvuden. Ja, detta är ock en del af fosterlandet, och en mycket betecknande del af dess lif utåt ligger i starkaste möjliga koncentration framför oss. Det har sina goda sidor, detta sjudande lif, denna rastlösa ifver att tillgodogöra sig fosterlandets rika tillgångar. Men det har ock andra. Männe ej en del af landets hjärteblod förrunnit på samma gång som dessa millioner stockar år efter år? Männe ej sågklingorna skurit mer än en farlig, svårutplånlig rispa i Sveas dräkt och anlete? Tyst, hörs ej ett ljud af Grottekvarnens gång mellan sågarnes rassel och plankornas fall? Säg oss, siare! — — — När vinningslysten egoism är landsförvist, när endast fosterlandskärlek och människokärlek styra den hand, som faller och förädlar Norrlandsskogarnes träd, då skall denna syn blifva oblandadt glädjande, och endast glada sånger höras mellan sågarnes rassel och plankornas fall.

— — — — —
— — — — —
Fr. Clason.